

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า เอกสารที่เกี่ยวข้องกับร้านค้าชนบทของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทนั้นมีไม่มากนัก ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นไม่มีเลย อย่างไรก็ตาม เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้พยายามรวบรวมเอกสารและงานวิจัยในกิจกรรมอื่นที่มีวิธีดำเนินงานคล้ายคลึงกับร้านค้าชนบทมานำเสนอ โดยจะเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาชนบทแนวใหม่
2. แนวคิดในการรวมทุนในระดับหมู่บ้าน
3. ความเป็นมาและสาระสำคัญของ โครงการส่งเสริมการจัดตั้งร้านค้าชนบท ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.)
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานร้านค้าชนบท
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. สรุป

1. แนวคิดในการพัฒนาชนบทแนวใหม่

ผลจากการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1-4 ถือว่าประสบความสำเร็จในการเพิ่มผลผลิต และเพิ่มรายได้ ประชาชาติ แต่ในการพัฒนาชนบทส่วนใหญ่ กลับส่งเสริมการเติบโตของ เมือง มากกว่าในชนบท

รัฐบาลจึง ได้พยายามที่จะแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง เพื่อให้ประชาชน ในชนบทได้มีโอกาสและความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยได้ปรับแนวทางการบริหารการ พัฒนาชนบทเสียใหม่โดยเน้นให้ 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน โดยร่วมคิด ร่วมวางแผนช่วยระดม ทรัพยากรในการพัฒนาชนบท และร่วมประเมินผล โดยยึดหลักการกระตุ้นให้ ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้และสนับสนุนให้ประชาชนสามารถวินิจฉัยปัญหา และความ ต้องการ ได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริง และ เข้ามามีส่วนร่วมมีอำนาจ และรู้สึกว่าเป็นเจ้าของงานพัฒนานั้นด้วย (คณะ ทำงาน "โคราชพัฒนา" 2529: 16-18)

การพัฒนาชนบทที่ผ่านมา เราไม่ค่อยให้ความสนใจกับการศึกษา วิเคราะห์ชุมชน และศึกษาถึงฐานเดิมทางวัฒนธรรมของชุมชนเท่าที่ควร ทำให้ ไม่สามารถประสานแนวคิด รูปแบบ โครงการกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่ส่ง เข้า มาจากภายนอกชุมชนเข้ากับการดำเนินชีวิตหรือสภาพที่แท้จริงของชุมชน ได้

โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว ในชุมชนมีกระบวนการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การปกครองของเขามาเองอย่างต่อเนื่อง ไม่เช่น นั้นสถาบันหมู่บ้านคง ไม่ปรากฏให้เห็นอยู่จนถึงทุกวันนี้ได้ ความผิดพลาดของการ พัฒนาชนบทที่ผ่านมาในอดีต หน่วยงานรัฐและเอกชนพัฒนาแบบให้ชาวบ้าน แบบมือขอ หรือแบบส่ง เเคราะห์ด้วยวิธีการแบบนี้ ไม่ได้สร้างหรือพัฒนาจิตสำนึกที่ดี งามของผู้ให้และผู้รับแต่อย่างใด แต่กลับเป็นการลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ลดความศรัทธาและ เชื่อมั่นในการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านให้สูญหายไป

การพัฒนาชนบทแนวใหม่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาที่ ให้ ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง ได้โดยให้ชุมชน องค์กรในชุมชนทั้งกรรมการ หมู่บ้านและสภาตำบล ร่วมกันสำรวจวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริง ในชุมชนและนำ ปัญหาที่นั้นมาหาแนวทางแก้ไข เสนอ เป็นแผนโครงการพัฒนา และยังส่งเสริม

ให้ชุมชนร่วมมือกันแก้ปัญหาด้วยการรวมกลุ่มทั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มองค์กรทางสังคมและกลุ่มกองทุน เพื่อการพัฒนา เป็นรูปแบบการระดมทุนจากภายในชุมชนประสานกับทุนที่สนับสนุนจากภายนอกชุมชน และนำเงินทุนที่สะสมได้มาจัดกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ

การจัดองค์กรหมู่บ้านในรูปของคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน โดยแบ่งบทบาทและหน้าที่เพื่อให้ระบบการจัดแจงจัดการในชุมชน มีการกระจายในการรับผิดชอบตามความถนัดและความสามารถของคนในชุมชนเป็นกระบวนการพึ่งพาตนเองทางการปกครอง โดยประชาชนเพื่อประชาชนและของประชาชน

การพึ่งพาตนเองในชุมชนทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นการสร้างประชาธิปไตยที่มาจากฐานล่างสู่ระดับหมู่บ้าน และเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนว่าชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้ ชุมชนมีส่วนในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง โดยกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาระคมคนในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ และยอมเสียสละที่จะทำงานให้แก่ส่วนรวม โดยเจ้าหน้าที่รัฐบาล คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนระดับตำบล : (คปค.) จะเป็นผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยในการประสานปัจจัยที่จำเป็นจากภายนอกชุมชน มาสนับสนุนงานพัฒนาในชุมชนเท่านั้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาชนบทแนวใหม่ มากำหนดเป็นนโยบายซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทยากจน สรุปได้ดังนี้ (คณะทำงาน "โคราชพัฒนา" อ้างแล้ว : 61)

1. การพัฒนาจะมุ่งเน้นการกระจายงบประมาณไปในเขตพื้นที่ยากจนของประเทศก่อน โดยกำหนดพื้นที่ยากจนขึ้นมา
2. การพัฒนาควรเน้นการแก้ไขปัญหาค้าง ๆ ที่ประชาชนในชนบทกำลังเผชิญเฉพาะหน้าอยู่ และใช้เทคนิควิธีการที่ง่าย ๆ โดยเน้นการช่วยเหลือแก้ไขพัฒนาคน ไม่เน้นการเพิ่มผลผลิต เช่น โครงการธนาคารข้าว โครงการประมงหมู่บ้าน ฯลฯ
3. การพัฒนาหมู่บ้านในชนบท ควรจะมีการกำหนดความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำระดับหมู่บ้านในชนบทขึ้น เพื่อเป็นเป้าหมายและบรรทัดฐานร่วมกันของแต่ละกระทรวง

4. การพัฒนาแก้ไขปัญหามันหมู่บ้านควรมีให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา (People Participation) ด้วยโดยการประสานองค์การของประชาชนและของรัฐ (เช่น กรรมการหมู่บ้าน: กม. กรรมการสภาตำบล: กสค. คปค. ฯลฯ) ให้เป็นจริงมากยิ่งขึ้น

5. ควรวางเป้าหมายการพัฒนาที่จะพยายามให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ในที่สุด ทั้งในความคิด ความอ่าน การกระทำ ฯลฯ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาคนระดับล่างตั้งแต่การค้นหาคำปัญหาของตัวเอง ซึ่งต้องเป็นลักษณะจากล่างสู่บน (Bottom up)

2. แนวคิดในการรวมทุนในระดับหมู่บ้าน

กองทุนหมู่บ้าน เป็นการระดมทุน ระดมทรัพยากร เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นเบื้องต้น เป็นการพยายามช่วยตนเองอีกทางหนึ่งของประชาชน (สถาบันพัฒนาชนบท 2531 : 14)

นโยบายการพัฒนาชนบทที่รัฐบาลกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยการพึ่งพาตนเองหรือชุมชนในท้ายที่สุด การมีส่วนร่วมของประชาชนในที่นี้หมายถึง การมีส่วนร่วมทางด้านการวางแผน การบริหารจัดการและการดำเนินโครงการพัฒนาในรูปขององค์กรประชาชน การที่จะส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองอันจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตคานหลักการและแนวทางการพัฒนาชนบทของรัฐบาลได้นั้นจำเป็นต้องมีระดับระดมทุนให้ประชาชนในหมู่บ้านช่วยเหลือตนเองได้ โดยสนับสนุนให้หมู่บ้านเกิดการออมทรัพย์และรวมทุนเพื่อนำมาสู่การลงทุนในการดำเนินกิจกรรมที่เกิดดอกออกผลเพื่อประโยชน์ของประชาชนในหมู่บ้านเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีขีดความสามารถ ในการเป็นผู้ประกอบการและมีเงินทุนของคนเพื่อดำเนินธุรกิจแบบง่าย ๆ ในการจัดหารายได้พัฒนาหมู่บ้านของตนเอง รวมตลอดถึงก่อให้เกิดความคล่องตัวทางการเงิน เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในระดับหมู่บ้าน

2. ด้านบริหาร เป็นการกระจายอำนาจคานหลักการปกครองตนเองสนับสนุนให้คณะกรรมการระดับหมู่บ้านที่เป็นองค์กรของประชาชนในระดับฐานราก มีอิสระแนวความคิดเบื้องต้นของการปกครองท้องถิ่น ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3. ด้านการมีส่วนร่วม สนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง เป็นเจ้าของกองทุนเพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชนบทของรัฐบาล ที่จะปรับปรุงให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองมากขึ้นตามลำดับ สามารถแก้ปัญหาที่ประชาชนเผชิญอยู่จริง และแก้ไขปัญหาของตนเอง ได้มากที่สุด

การออมทรัพย์และการรวมทุนในหมู่บ้าน จึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยเร่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งรัฐบาลดำเนินการอยู่ให้สามารถก้าวหน้าได้รวดเร็วขึ้น และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ในที่สุด (สุจินดา คุจาวิวิธ และสมพันธ์ เตชะอธิก ,บรรณาธิการ 2531: 3)

ในปัจจุบันหมู่บ้านในชนบททั่วไป ได้มีความพยายามที่จะให้มีการออม และการรวมทุนกันอย่างแพร่หลาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนยา และเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน กองทุนโภชนาการ กองทุนประมงหมู่บ้าน กองทุนยุวเกษตรกร กองทุนร้านค้าสาธิต ฯลฯ กองทุนประเภทต่าง ๆ เหล่านี้เรียกกันว่า "กองทุนเฉพาะกิจ" (คำนิยามตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยกองทุนพัฒนาชนบท พ.ศ. 2527 อ้างถึงใน คณะทำงาน "โคราช-พัฒนา" 2529 : 311) ซึ่งหมายความว่า กองทุนหรือเงินทุนที่ประชาชนได้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นเอง หรือส่วนที่ราชการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อดำเนินงานหาผลประโยชน์ และให้บริการด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านแก่ประชาชนส่วนรวมในหมู่บ้าน

การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมกองทุนจะก่อให้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ทำให้รู้จักคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาบางอย่างด้วยตนเอง ได้ ซึ่งสิ่งนี้จะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ปรึกษาหารือและช่วยในการแก้ปัญหาคด้วย

แม้ว่าหลักการของการพัฒนาชนบทในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ในส่วนของการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนจะได้รับการปรับไปสู่การปฏิบัติจนเกิดผล ได้อย่างชัดเจนในระดับหนึ่งแล้วก็ตามแต่ก็ยังสามารถดำเนินงานได้ในวงจำกัด ไม่ทั่วถึง ดังนั้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) การสนับสนุนให้มีการระดมทรัพยากรของชุมชนมาใช้เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านในรูป "กองทุน" จึงยังถือเป็นแนวทางการปฏิบัติงานที่สำคัญอยู่ต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2530 : 32-33)

3. ความเป็นมาและสาระสำคัญของโครงการส่งเสริมการจัดตั้งร้านค้าชนบท

ร้านค้าชนบท เป็นกองทุนเฉพาะกิจอีกรูปแบบหนึ่งที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งได้ริเริ่มจัดทำเป็นโครงการทดลองนำร่องในปี พ.ศ. 2527 และเริ่มขยายผลการทดลองในปี พ.ศ. 2529

ร้านค้าชนบทนี้ เป็นกิจกรรมที่ชาวชนบทที่มีความคิดเห็นสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมกันซื้อสินค้า สิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่มีคุณภาพและมีราคาถูกลงมาไว้จำหน่ายแก่สมาชิก และประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน โดยมุ่งแก้ปัญหาความยากจนในชนบท และแก้ปัญหาการเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนรู้จักทำกิจกรรมร่วมกันด้วย ร้านค้าชนบทนี้มีชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นสมาชิก เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ (สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดสกลนคร 2530 : 1-10)

จากเอกสารของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (2529: 1-8) ได้กล่าวถึงหลักการ วัตถุประสงค์ รายละเอียดการดำเนินงานของร้านค้าชนบทไว้ดังนี้

1. หลักการ

1.1 เป็นการระดมทุนในท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาความยากจน การเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลางและ เป็นการฝึกฝนให้ประชาชนรู้จักทำกิจกรรมร่วมกัน โดยได้ตั้งร้านค้าชนบทขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากร้านค้าจะนำมาแบ่งปันให้สมาชิก และนำส่วนหนึ่ง ไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน

1.2 ดำเนินธุรกิจทั้ง 2 ทางคือเป็นทั้งผู้ซื้อ และทำหน้าที่นำผลผลิตของสมาชิกที่ผลิตได้รวบรวมกันไปขาย

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้มีการกินดี อยู่ดี ด้วยการลดรายจ่ายและ เป็นการเพิ่มรายได้ในขณะเดียวกัน

2.2 เพื่อกระตุ้นให้ชาวชนบทรู้จักพึ่งตนเอง มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองและส่วนรวม ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2.3 เพื่อสร้างองค์กรประชาชนหรือสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางประสานการพัฒนาและรองรับกิจกรรมโครงการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่ทางรัฐบาลให้การส่งเสริมสนับสนุน

2.4 รวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการขาย การซื้อ การจัดการ เออาร์คเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นการช่วยให้สมาชิกใช้จ่ายน้อยลง

2.5 เสริมสร้างความสามัคคี ความเข้าใจ ความไว้วางใจต่อกันระหว่างชาวบ้านเพื่อร่วมกันทำงานส่วนรวมอย่างมีระเบียบ ตามแบบแผนประชาธิปไตย

2.6 สนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน ตามแผนพัฒนาแนวใหม่ของชาติ ตามหลักการที่ว่า ราษฎร เป็นผู้เริ่ม รัฐเป็นผู้สนับสนุน

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1 แนวทางการจัดตั้งร้านค้าชนบท

3.1.1 ชี้แจง ทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย ขอบเขต หลักการและแนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการจัดตั้งร้านค้าชนบท เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นแก่เจ้าหน้าที่เร่งรัดพัฒนาชนบท และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 กำหนดพื้นที่/หมู่บ้านเป้าหมายดำเนินการ โดยคำนึงถึงความพร้อมของประชาชนเป็นประการสำคัญ

3.1.3 ประชาสัมพันธ์ชี้แจง ทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่/หมู่บ้านเป้าหมาย ในการดำเนินงานโครงการร้านค้าชนบท

3.1.4 รวมกลุ่มชาวชนบทที่สนใจ และแสดงความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการ โดยจัดทำทะเบียนรายชื่อ ที่อยู่ และให้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน

3.1.5 ประชุมผู้ที่แสดงความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการฯ เป็นสมาชิกกลุ่ม ฯ ตามข้อ 3.1.4 เพื่อพิจารณาลงมติในเรื่องต่อไป นี้ โดยให้จัดทำบันทึกการประชุมไว้เป็นหลักฐาน คือ

- (1) พิจารณาลงมติใช้ชื่อบังคับของกลุ่มฯ
- (2) พิจารณาลงมติเลือกตั้งคณะผู้จัดตั้งกลุ่มร้านค้าชนบทขึ้นไม่น้อยกว่า 10 คน

3.1.6 ให้คณะผู้จัดตั้งกลุ่มฯ ลงลายมือชื่อในแบบคำขอจัดตั้งกลุ่มฯ ยื่นต่อ เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด พร้อมด้วยบัญชีรายชื่อผู้ที่ประสงค์จะเป็นสมาชิกกลุ่มฯ สำเนาบันทึกการประชุมตามข้อ 3.1.5 และข้อบังคับของกลุ่มฯ อย่างละ 2 ชุด

3.1.7 เมื่อ เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด ได้รับคำขอจัดตั้งกลุ่มฯ ให้ตรวจสอบข้อมูล และ เอกสารหลักฐานตามข้อ 3.1.6 เมื่อครบถ้วนถูกต้องแล้วจึงให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งกลุ่มฯ และแจ้ง เป็นหนังสือให้คณะผู้จัดตั้งกลุ่มฯ ทราบ

3.1.8 เมื่อ เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด ให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งกลุ่มฯ และแจ้ง เป็นหนังสือให้คณะผู้จัดตั้งทราบแล้ว ถือว่า ได้จัดตั้งกลุ่มฯ โดยสมบูรณ์แล้วนับแต่วันที่ เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด ให้ความเห็นชอบ

3.1.9 ประสานงานกับกลุ่มฯ เพื่อดำเนินการดังนี้

- (1) จัดทำทะเบียนสมาชิก
- (2) ดำเนินการให้สมาชิกชำระค่าหุ้นอย่างน้อยคนละ 1 หุ้น ตามข้อบังคับของกลุ่มฯ โดยออกใบเสร็จรับเงินให้ไว้เป็นหลักฐาน
- (3) เรียกประชุมมวลสมาชิก เพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการของกลุ่มฯ ตามข้อบังคับ
- (4) กำหนดสถานที่ตั้งร้านค้าชนบท
- (5) ดำเนินการให้มีการจัดหาสินค้ามาจำหน่าย

การดำเนินงานตามข้อ 3.1.5, 3.1.6, 3.1.7, 3.1.8, และ 3.1.9 ให้พิจารณาดำเนินการตามร่างข้อบังคับของกลุ่มธุรกิจยางแผ่น รพช. ตามโครงการสาธิตการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเตรียมเป็นสหกรณ์ เอกสารกองธุรกิจ เศรษฐกิจ รหัส ธศ. 01/002/28 โดยอนุโลมและเป็นแนวทางให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ วัฒนธรรม ประเพณี ขนาดและลักษณะธุรกิจ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ ความคล่องตัว และประหยัด เป็นประการสำคัญ

3.2 แนวทางการประสานงาน ติดตาม และกำกับการค้าเนื้องานร้านค้าชนบท

3.2.1 มอบหมายเจ้าหน้าที่ รพช. รับผิดชอบการค้าเนื้องานร้านค้าชนบทในฐานะผู้ถ่ายทอดแผนนโยบาย การให้คำแนะนำ กำกับ ดูแล

การดำเนินงานร้านค้าชนบท ให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับที่ได้พิจารณา กำหนดขึ้นตามมติที่ประชุมมวลสมาชิก ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ รพช. มีใช้ปฏิบัติ โดยตรง

3.2.2 ค่าเนิการให้มีการจัดทำทะเบียนสมาชิกกลุ่ม ร้านค้าชนบทไว้เป็นหลักฐาน

3.2.3 ค่าเนิการให้มีการจัดทำเอกสารหลักฐานการ ร่วมทุนค่าเนิการร้านค้าชนบทไว้เป็นหลักฐาน

3.2.4 ค่าเนิการให้มีการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย และบัญชีคุม สินค้าให้เป็นปัจจุบันสามารถตรวจสอบได้

ทั้งนี้ รูปแบบบัญชีควรพิจารณาให้มีลักษณะง่าย เหมาะสมกับขีด ความสามารถของผู้ปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นรูปแบบบัญชีรับ-จ่าย รายวันก็ได้

3.2.5 ค่าเนิการให้มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน ร้านค้าเป็นประจำอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละครั้ง และให้มีการบันทึก รายงานการประชุมไว้เป็นหลักฐาน

สาระสำคัญของการประชุมควรประกอบด้วย

(1) รายงานผลการดำเนินงานร้านค้าชนบท ประจำเดือนเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานในเดือนที่ผ่านมา ซึ่งควร ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

- สถานะด้านการเงิน รายรับ-รายจ่าย
 - สถานะด้านการจำหน่ายสินค้า จำนวน และมูลค่าสินค้าซื้อจำนวนและมูลค่าสินค้าขาย จำนวนและมูลค่าสินค้าคง เหลือ
 - สรุปผลการดำเนินงานในรอบเดือน
- กำไร - ขาดทุนสุทธิ

(2) ปัญหา - อุปสรรคการดำเนินงาน รวมทั้ง แนวทางการแก้ไขปรับปรุง

(3) ข้อเสนอแนะ ส่งการ ของ เร่งรัดพัฒนาชนบท จังหวัด และ/หรือ ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ส่งการดังกล่าว

3.2.6 ค่าเนิการให้มีการรายงานผลการดำเนินงาน ร้านค้าชนบทต่อ เร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัด เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอและ

ต่อเนื่องอย่างน้อยเดือนละครั้ง การรายงานควรประกอบด้วยสาระสำคัญ เช่นเดียวกับข้อ 3.2.4

3.2.7 หากปรากฏว่าผลการดำเนินงานร้านค้าชนบทในรอบปีมีผลกำไรสุทธิควรพิจารณาดำเนินการให้มีการปันผล ความรายละเอียดและแนวทางที่จะได้ประสานงานในขั้นต่อไป ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านจิตวิทยาและการประชาสัมพันธ์

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานร้านค้าชนบท

หลักการและวิธีการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนประการหนึ่งคือหลักการ เรียนเพื่อการทำงานและการทำงานเพื่อการเรียนรู้ (ศุภร ศรีแสน 2525:24) หลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักการที่เป็นความจริงอันเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะงานกับมนุษย์ก็ติดต่อกันเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ เป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้วว่ามนุษย์เราจะเรียนรู้ได้อย่างแยบยลและมีผลประโยชน์ต่อชีวิตมากที่สุดก็ด้วยการเรียนจากการทำงาน และจากการทำงานทำให้มนุษย์สามารถที่จะเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม เมื่อเป็นดังนี้อาชีพของแต่ละบุคคลดูเหมือนจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วย

ลอจจ (Lorge อ้างถึงใน รังสรรค์ ทิมพันธ์วงศ์ 2527:5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ว่า ปริมาณของการศึกษาในระบบปกติที่เคยศึกษามาในอดีต จะมีความสัมพันธ์กับการทำข้อทดสอบวัดระดับเขาวัวปัญญา การที่มีระยะเวลาเรียนในโรงเรียนปกติที่ยาวนาน จะมีผลทำให้คะแนนวัดเขาวัวปัญญาสูง เมื่อเทียบกับผู้ที่มีเวลาอยู่ในโรงเรียนน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการทดสอบของกองทัพบกสหรัฐ (Alpha อ้างถึงใน เล่มเดียวกัน :6) ซึ่งพบว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าและอยู่ในโรงเรียนนานกว่าจะมีความสามารถสะสมการเรียนรู้มากกว่า

อีกสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ก็คือ เจตคติ (Attitude) ซึ่งหมายถึง ความพร้อมที่จะให้ความสนใจหรือแสดงกิริยาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รังสรรค์ ทิมพันธ์วงศ์ (2527:18 - 20) กล่าวว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อเจตคติของบุคคลคือ ลักษณะพื้นฐานของครอบครัว เพศ อายุหรือวัยวุฒิ เขาวัวปัญญา ระดับการศึกษา ชั้นวรรณะทางสังคม ลักษณะอาชีพและสภาพทางภูมิศาสตร์ ถ้าบุคคลมีองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้แตกต่างกัน จะทำให้เจตคติ

ต่างกัน อันจะมีผลทำให้มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ต่างกัน ซึ่งจะทำให้การแสดงออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแตกต่างกันในที่สุด

จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะพื้นฐานทางครอบครัว เพศ อายุหรือวัย วุฒิ ระดับการศึกษา เชื้อชาติปัญหา ชั้นวรรณะทางสังคม ลักษณะอาชีพ และสภาพภูมิศาสตร์ทำให้สมาชิกร้านค้าชนบทแสดงออกต่อร้านค้าชนบท (ทั้งที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนกิจการ) อันจะทำให้ร้านค้าประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จต่อไป

หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษานอกระบบโรงเรียนก็คือ หลักการศึกษาตลอดชีวิต โดยเหตุที่ว่า ตามธรรมดา ธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นจะต้องเรียนรู้กันตลอดชีวิตทั้งนี้เพื่อที่จะได้ปรับตนเองให้เข้ากับความรู้ ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการทำงาน และชีวิตประจำวัน วัลโล่ ตั้งจิตสมคิด (2531: 6 - 7) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญของการศึกษาคือ มมองค้ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ

1. การศึกษาคือชีวิต เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ไปตลอดชีวิต
2. การศึกษาคือชีวิตมีลักษณะบูรณาการ คือ การประสมประสานกิจกรรมทุกอย่างในชีวิตให้เกิดความพอดี เพื่อพัฒนาไปสู่ความสุข ความเจริญ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคม

อย่างไรก็ตามการศึกษาคือชีวิตจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลจะประกอบด้วย ผู้สื่อสารหรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร ข่าวสารและผู้รับสาร (Rogers 1973:45) ซึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ประการนี้ช่องทางการสื่อสารมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะเป็นตัวกำหนดว่าข่าวสารประเภทใดที่ผู้สื่อสารจะใช้เพื่อก่อให้เกิดผลสำเร็จในอันที่จะให้เกิดความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมใหม่ ๆ แก่ผู้รับสารในทางที่ผู้ส่งสารต้องการได้ ช่องทางการสื่อสาร (Channels) เป็นตัวกลางที่จะนำข่าวสารจากผู้ส่งสาร ไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของช่องทางการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะ (Rogers and Svenning 1969: 124-125) ดังนี้

1. ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channels) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนทั้งหมด เป็นต้นว่าหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวสารอาจจะเป็น

บุคคลจำนวนหนึ่งที่จะส่งข่าวสาร ไปสู่คนจำนวนมาก ๆ ข้อได้เปรียบของช่องทาง การสื่อสารแบบนี้อยู่ที่ตรงที่ สามารถกระจายข่าวสาร ไปสู่กลุ่มผู้รับข่าวสาร ที่มีอยู่จำนวนมาก ได้อย่างรวดเร็ว

2. ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channels) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับบุคคลที่มีจำนวน ไม่มากนัก เพื่อที่จะถ่ายทอดระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร Roger กล่าวว่า ช่องทางการสื่อสารประเภทนี้ รวมไปถึงการติดต่อกับผู้นำภายในท้องถิ่น การติดต่อกับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การสื่อสารจะทำให้ผู้รับสารได้รับความรู้ใหม่ ๆ ได้ทราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ และอาจทำให้ได้รู้จักและยอมรับในสิ่งใหม่ ๆ ด้วย โรเจอร์และชูมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker 1971:100-102) กล่าวว่า การที่บุคคลจะตัดสินใจยอมรับของใหม่นั้น มีขั้นตอน 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการรับรู้ (Awareness Stage) เป็นขั้นที่บุคคลรู้ และตระหนักถึงการมีอยู่ของของใหม่ แต่ยังไม่เข้าใจความรอบรู้ในด้านข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง เหล่านั้น จึงเพียงรับรู้ว่ามีของใหม่อยู่ แต่ยังไม่สามารถแสวงหาข่าวสารเพิ่มเติมเกี่ยวกับของใหม่ชนิดนั้น ๆ

2. ขั้นตอนการสนใจ (Interest Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลเพิ่มความสนใจเกี่ยวกับของใหม่ชนิดนั้น ๆ เพิ่มมากขึ้น และพยายามจะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

3. ขั้นตอนการชั่งใจ (Evaluation Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลคิดทบทวน และไตร่ตรองถึงผลดี ผลเสียของของใหม่ที่อยู่ภายในใจ ก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับของใหม่ดังกล่าว

4. ขั้นตอนการทดลองเสี่ยงทำดู (Trial Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลนำของใหม่ ไปปฏิบัติในระดับย่อย ๆ เพื่อเป็นการทดลองดูผลก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับเต็มที่ต่อไป

5. ขั้นตอนการยอมรับ (Adoption Stage) เป็นขั้นตอนที่บุคคลตกลงใจนำเอาของใหม่ เหล่านั้น ไปปฏิบัติต่อไปอย่าง เต็มที่

ดิเรก ฤกษ์พราย (2518: 17-19) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับของใหม่ว่า มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางด้านลักษณะของของใหม่ และปัจจัยทางด้านลักษณะสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นต้น แต่ในการ

วิเคราะห์และอ้างอิงทฤษฎี จะขอเน้นแต่ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านช่องทางสื่อสาร ที่ส่งผลทำให้บุคคลยอมรับและกระทำกิจกรรมใหม่ ๆ

โรเจอร์ (Rogers 1964: 172-183) กล่าวว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ยอมรับของใหม่ สามารถแบ่งเป็นปัจจัยย่อย ๆ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (Personal Characteristic)

ปัจจัยส่วนนี้ จะประกอบไปด้วยระดับอายุ (Age) สถานภาพสังคม (Social Status) ฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล (Financial Position) ซึ่งรวมไปถึงรายได้ ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ครอบครองอยู่ ความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษาและความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษาและความสามารถทางด้านจิตใจ (Mental Ability)

2. ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมสื่อสาร (Communication Behavior)

พฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย พฤติกรรมการติดตามข่าวสาร ซึ่งมีทั้งข่าวสารที่มาจากแหล่งข่าวสารที่ไม่เป็นทางการ (Personal Sources) และแหล่งข่าวสารที่เป็นทางการจากภายในชุมชน (Compolite Sources)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยถือว่า ร้านค้าชนบทเป็นกิจกรรมใหม่ที่ยังไม่เคยมีในหมู่บ้านดังนั้นการที่จะทำให้ชาวบ้านยอมรับคงต้องอาศัยการสื่อสารและภายหลังจากที่มีการตั้งร้านค้าชนบทในหมู่บ้านแล้ว ถ้าหากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้นำเสนอข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับร้านค้าชนบทให้มวลสมาชิกได้ทราบโดยผ่านสื่อและวิธีการต่าง ๆ แล้ว ย่อมจะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจเกี่ยวกับร้านค้าชนบท อันจะนำไปสู่การสนับสนุนกิจการ และทำให้ร้านค้าชนบทประสบผลสำเร็จในการดำเนินกิจการต่อไป

ร้านค้าชนบท มีฐานะเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีระเบียบ กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้แน่ชัด จำเนียร ชวง โชติ นวลศิริ เบาโรหิตย์ และนิภา ทอง ไทย (2520: 69) กล่าวว่า กลุ่มที่ประสบความสำเร็จและจัดว่ามีประสิทธิภาพนั้นสมาชิกทุกคนจะต้องยอมรับในบรรทัดฐานที่กลุ่มตั้งไว้ และถือ เป็นกฎที่สมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

เออเจน แฮส และโทมัส ดร่าเบค (Ergene Hass and Thomas Drabek 1973: 73-75) กล่าวว่าปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรประสบความสำเร็จคือ สมาชิกของกลุ่มมีความเข้าใจและซาบซึ้งถึงวัตถุประสงค์และหลักการดำเนินงานอย่างแท้จริง อันจะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายขององค์กร และสามารถปฏิบัติความระบียบ ตลอดจนการดำเนินงานของกลุ่ม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พิมพรรณ รัตนเนตร (อ้างถึงในสุจินดา คุจาวิณิช และสมพันธ์ เตชะอธิก, บรรณาธิการ 2531: 35-36) กล่าวว่าปัจจัยที่ส่งผลให้กองทุนเติบโตมั่นคง และมีการขยายผลกองทุนเมื่อมีการให้การศึกษาเสริมความรู้แก่กรรมการและสมาชิก รวมถึงมีการเสริมความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น พี่เลี้ยงที่เป็นเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปอย่างทันเหตุการณ์ วิเคราะห์ปัญหา ได้ถูกต้อง ช่วยแก้ปัญหาได้ถูกต้อง มีการจัดระบบกระบวนการเสริมการรับรู้เป็นระยะและมีกระบวนการเสริมด้านกำลังใจ

นิวัติ เทพมณี (อ้างถึงในเล่มเดียวกัน : 85-86) ได้เสนอประสบการณ์การทำงานเรื่องกองทุนที่ร้อยเอ็ด สามารถสรุปปัญหาได้ดังนี้

1. ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญในการจัดตั้ง ไม่รู้ว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็นที่จะต้องตั้งกองทุน
2. ชาวบ้านไม่เข้าใจหลักการ และวิธีการดำเนินงานกองทุนและการที่ประชาชนต้องมาร่วมกัน
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนคิดว่า กองทุนเป็นเรื่องของชาวบ้าน โดยสิ้นเชิงจึงไม่เข้าไปดูแล ซึ่งจริง ๆ แล้ว ชาวบ้านต้องการความรู้และประสบการณ์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก

ชเนษฐ์ ว. ชุมทอง (2528: 16-20) ได้เสนอประสบการณ์เกี่ยวกับกองทุนชุมชนสาธารณสุขมูลฐานไว้ว่า ตัวแปรที่คู่จะเป็นตัวกำหนดหรือชี้ขาดความสำเร็จของกองทุนประการหนึ่งคือ ความขยันขันแข็ง เอาการเอางานของกรรมการกองทุน และความสนใจ ดูแล เอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่และมีการเตรียมชุมชน ซึ่งหมายถึงการสร้างสำนึกแก่คนในชุมชนการชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจถึงหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน และประโยชน์ของกองทุน ไม่ควรรีบร้อนตั้งกองทุนจนเกินไป

นอกจากนี้จากข้ออภิปรายถกเถียงเรื่อง กองทุนหมู่บ้าน (สถาบันพัฒนาชนบท 2531: 12-13) ได้เสนอเงื่อนไขที่จะทำให้กองทุนหมู่บ้านประสบความสำเร็จไว้ดังนี้คือ การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาซึ่งมีแนวคิด ประสบการณ์ และข่าวสารที่จะแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านรวมทั้งการยอมรับในกิจกรรมกองทุนของชาวบ้าน

ประพันธ์ เสวคณินท์ (2529: 116-119) ได้สรุปประเด็นที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของสหกรณ์ไว้ว่าจะต้องมีความพร้อมของสมาชิกและความพร้อมขององค์การสหกรณ์ โดยเฉพาะในส่วนความพร้อมขององค์การสหกรณ์ควรอย่างยิ่งที่พนักงานส่งเสริมสหกรณ์ของรัฐจะต้องอธิบายให้เกษตรกรมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับสหกรณ์เสียก่อน ไม่ควรเร่งรีบเกินไปในการจัดตั้งสหกรณ์

จากแนวคิดที่กล่าวมาพบว่า กลุ่มหรือองค์กรที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีกฎระเบียบที่แน่ชัด และมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการดำเนินงานของเพื่อให้สมาชิก ได้มีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามหลักการและกฎข้อบังคับของกลุ่ม ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งถ้ากลุ่มใดมีสมาชิกที่รู้จักบทบาทหน้าที่ และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างแข็งขัน กลุ่มย่อมมีประสิทธิภาพ และมีโอกาสก้าวสู่จุดหมายปลายทางของกลุ่มได้ (อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง 2525: 116)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการตรวจสอบเอกสาร ปรากฏว่า ไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับร้านค้าชนบทเลย ผู้วิจัยจึง ได้ตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่นที่มีการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

รานา (Rana 1974: 117) ได้ศึกษาสหกรณ์ในออสเตรเลีย บังคลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย อิหร่าน เกาหลี มาเลเซีย ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ศรีลังกา และ ไทย พบปัญหาที่ทำให้สหกรณ์เอนกประสงค์ในประเทศดังกล่าวไม่เจริญก้าวหน้าคือ สมาชิกส่วนใหญ่เฉื่อยชา นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่า มีการควบคุมจากรัฐมากเกินไป บริการด้านการให้การศึกษาแก่สมาชิกยังทำได้น้อย และมีการแบ่งชนชั้นของกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์มากเกินไป ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอันตรายต่อความเจริญของสหกรณ์

สหพันธ์สหกรณ์ระหว่างประเทศ (International Cooperative Alliance 1979 : 426 - 427) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการ

จัดสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย และสรุปปัจจัยที่เป็นปัญหาได้แก่ สมาชิกขาดความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานและปัจจัยความสำเร็จของสหกรณ์เป็นปัญหาสำคัญ นอกจากนี้ยังเนื่องมาจากการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลควบคุมมากเกินไปทั้งในด้านการเงิน การบริหาร และการปฏิบัติงานประจำวัน ขาดการพัฒนาผู้นำ และขาดการศึกษาความเป็นไปได้ก่อนตั้งสหกรณ์ ซึ่งก็คือ ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกนั่นเอง

ถวิล เลิศประเสริฐ (2522: 173) คณะอนุกรรมการปรับปรุงงานสหกรณ์ (2522: 3-4) สุกชัย มนัสไพบุลย์ (2515: 11-18) และ โสภณ ดวงสวัสดิ์ (2519: 98) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความล้มเหลวและปัญหาของสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีสาเหตุเนื่องมาจากการจัดตั้ง ไม่ถูกแบบ เป็นการตั้งตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ และทางราชการมากกว่าความต้องการของประชาชน มีการควบคุมจากรัฐมากเกินไป จนทำให้สมาชิก ไม่รู้สึกที่สหกรณ์เป็นองค์การที่จะรักษาผลประโยชน์ของตน แต่เป็นองค์การช่วยเหลือของรัฐ ความสำเร็จและความล้มเหลวของสหกรณ์ จึงมิได้อยู่ที่การเข้ามามีส่วนร่วมหรือการร่วมมือร่วมใจของสมาชิก แต่อยู่ที่การช่วยเหลือ และการควบคุมของรัฐบาลมากกว่า สมาชิกจึงขาดความสนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจ ติดตามและเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการสหกรณ์ เมื่อสมาชิกขาดความสนใจก็ส่งผลทำให้เกิดความล้มเหลวกับสหกรณ์ในที่สุด

ในรายงานการวิจัยของ วรชัย เขาวบาณี (2522: 162) ชี้ให้เห็นว่า หักศนคคือสหกรณ์การเกษตร มีความสัมพันธ์กับระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าการที่สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในกิจการสหกรณ์การเกษตร เป็นอย่างดียังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์การเกษตรให้กับสมาชิกพร้อม ๆ กันไปด้วย

ประยงค์ สันตกิจ (2527: บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้กิจการสหกรณ์ไม่เจริญเท่าที่ควรก็เนื่องมาจาก ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักและวิธีการสหกรณ์ ขาดความสนใจในการดำเนินงานของสหกรณ์ และไม่อุทิศทุนกิจการของสหกรณ์เท่าที่ควร

จากผลการประเมินของกรมพัฒนาชุมชน (2525: 42) ที่ได้ทำการประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลลุ่มลุ่ม อำเภอ

ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ปรากฏว่าการดำเนินงานกิจกรรมร้านค้าของกลุ่ม ล้มเหลว เพราะคณะกรรมการ ไม่มีความรับผิดชอบหน้าที่ บางคน ไม่มีความ เข้าใจต่อระบบการบริหารงานในลักษณะกรรมการอย่างเพียงพอ ทั้งยังมี กรรมการบางคนทุจริต นำเงินของกลุ่ม ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว เป็นผลให้ กิจกรรมหยุดชะงัก ซึ่งแม้ว่าจากการประเมินผลครั้งนี้ จะระบุสาเหตุของความ ล้มเหลวเนื่องมาจากกรรมการ แต่ในความเป็นจริงแล้วกรรมการก็คือสมาชิก คนหนึ่งที่ได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกทั้งหมดนั่นเอง ดังนั้นจึงถือว่าสาเหตุของความล้มเหลวมาจากตัวสมาชิก เช่นเดียวกัน .

เกี่ยวกับความสำเร็จของสหกรณ์นั้น คณะกรรมการที่ปรึกษาพิเศษ ด้านสหกรณ์ ของสหรัฐอเมริกา ปี 2504 (McGrath ,ed. 1969: 2) ได้ เสนอรายงานต่อสำนักงานพัฒนาระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา ถึงรากฐาน ความสำเร็จของสหกรณ์ อันประกอบด้วย การมีกฎหมายสมบูรณ์ สมาชิก มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสหกรณ์ การมีผู้จัดการและบุคลากรที่ได้ รับการฝึกอบรมมาแล้ว และมีการกำกับแนะนำ เพียงพอ ในขณะที่ รอย(Roy 1969 : 573) ได้เสนอความคิดเห็นว่า ความสำเร็จของสหกรณ์นั้นขึ้นอยู่กับ การที่มีคนดี มีจิตใจดี ไม่เห็นแก่ตัวอุทิศตัวและมีความต้องการที่จะปรับปรุงตนเอง เพื่อน และชุมชน

สำหรับกรณีความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยนั้น ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2518: 19 - 20) ได้ศึกษาการดำเนินงานของสหกรณ์ การเกษตรบ้านลาด จำกัด พบว่า มีสาเหตุเนื่องมาจากการที่สหกรณ์ดำเนิน ธุรกิจหลายอย่าง ทำให้สมาชิกได้รับประโยชน์จากสหกรณ์มาก ได้รับการ สนับสนุนดี มีการวางแผนดีและที่สำคัญที่สุดคือ สมาชิกและเจ้าหน้าที่ทุกคนมี ความภักดีและเสียสละต่อสหกรณ์ของตน

ประธานสหกรณ์บางระจัน (Co-Operatives Promotion Department 1978: 18-19) ได้สรุปปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของสหกรณ์ ว่า ประกอบด้วย การมีคณะกรรมการดำเนินการรู้หน้าที่และสิทธิของตนและรู้ หลักการดำเนินงานสหกรณ์ สมาชิกกลุ่มร่วมมือกันดี ทำงานเป็นกลุ่มด้วยความ ซื่อสัตย์ และคณะกรรมการได้รับความ เชื่อถือจากสมาชิกสหกรณ์

จากการศึกษาวิจัยของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวมาโดยลำดับ ปรากฏ อย่างชัดเจนว่า ตัวสมาชิกของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นสหกรณ์ หรือ กลุ่มออมทรัพย์

เพื่อการผลิต เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสำเร็จหรือล้มเหลว การดำเนินงานของกลุ่มจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสมาชิกมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่ม มีความซื่อสัตย์ เข้าใจเป้าหมาย หลักการ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งยอมรับในระเบียบวิธีที่กลุ่มกำหนดขึ้น

นอกจากการที่สมาชิกต้องเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินงานของกลุ่มแล้ว การที่สมาชิกยอมรับในกิจกรรมและมีที่ปรึกษาที่คอยให้คำแนะนำ เมื่อเกิดปัญหาที่กลุ่มไม่สามารถแก้ไข ได้ก็เป็นปัจจัยสำคัญ โทชิโอะ ยัตสึชิโร (Toshio Yatsu shiro) (2509: 64) ได้วิจัยพบว่าการที่จะทำให้ประชาชนร่วมมือในการพัฒนาชุมชนด้วยความสมัครใจ เจ้าหน้าที่พัฒนาการต้องมีการติดต่อ และมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประคิษฐ์ มัชฌิมา (2518: 20-21) ซึ่งได้ศึกษาและพบสาเหตุที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จำกัด พบว่าเนื่องจากขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านการส่งเสริมอันเป็นผลทำให้สมาชิกขาดความรับผิดชอบที่จะเข้ามาบริหารงานเอง

ในส่วนของการยอมรับในกิจกรรมซึ่งเป็นของใหม่นั้น การติดต่อสื่อสารน่าจะส่งผลให้บุคคลยอมรับในกิจกรรมด้วย

กันยา สุนทรารักษ์ (2525: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีผลต่อการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมหนองโพ จังหวัดราชบุรี พบว่า การรับสารเกี่ยวกับสหกรณ์โคนม ผ่านสื่อบุคคลมีผลต่อการตกลงใจยอมรับเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์มากกว่าผ่านทางสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม ยังพบอีกว่าสื่อวิทยุเป็นสื่ออีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการยอมรับเช่นเดียวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล นอกจากนี้การสื่อสารภายในกลุ่มเพื่อที่มีอาชีพเดียวกัน มีผลต่อการยอมรับมากที่สุด และเพื่อนบ้านมีความสำคัญรองลงมา ส่วนกลวิธีการสื่อสารแบบประชุมกลุ่ม เป็นการสื่อสารที่จูงใจให้ยอมรับเข้าเป็นสมาชิกมากกว่าการสื่อสารแบบอื่น

เช่นเดียวกับกับ หิมพ์จันทร์ ใจวงศ์ (2526: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็นสื่อบุคคล สามารถชักจูงสมาชิกสหกรณ์นิคมให้ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะสมาชิกของสหกรณ์ มีความเห็นว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นแหล่งสารที่มีความเชื่อถือและ

เป็นผู้ที่น่าไว้วางใจ จึงทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ประยงค์ สิ้นคึก (2527: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของสื่อ และรูปแบบการสื่อสารที่มีผลต่อการเข้าเป็นสมาชิกร้านสหกรณ์กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันตก แล้วพบว่า สื่อบุคคลมีบทบาทในการโน้มน้าวใจให้สมาชิกสหกรณ์ สมัครเข้าเป็นสมาชิกมากกว่าสื่ออื่น ๆ

นอกจากนี้จากการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชน (2519:60-90) ที่ได้สรุปในรายงานการวิจัยโครงการสารภี ตำบลข้าวเม่า อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมของ โครงการมีลักษณะดังนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุสูงมีแนวโน้มเข้าร่วมเป็นสมาชิกในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่มีอายุน้อย
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาย จะเข้าร่วมในโครงการมากกว่ากลุ่มประชากรที่เป็นหญิง
3. ผู้ที่มีการศึกษาสูง เข้าร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ
4. บุคคลที่สมรสแล้วและเป็นหัวหน้าครอบครัว เข้าร่วมในโครงการ เป็นส่วนใหญ่
5. บุคคลที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจดี มีราย ได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อปีสูง และมีที่ดินถือครองทำมาหากินมาก จะเข้าร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่ำกว่า

สุนา นาคหงส์ (2524: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มในโครงการกองทุนยาประจำหมู่บ้าน ตำบลลาดกระหิง อำเภอสนามชัย เขตจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ปัจจัยทางสถานภาพ เศรษฐกิจและสังคม พบว่า
 - อายุ มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ เข้าร่วมหรือไม่ เข้าร่วมในโครงการกองทุนยา โดยกลุ่มที่ตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี
 - ภาวะการ เป็นผู้นำในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการกองทุนยา
2. ปัจจัยทางด้านการศึกษาสื่อสารระหว่างบุคคลพบว่าปัจจัยทางด้านแหล่งสาร ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ความง่ายของสาร ทิศทาง

การสื่อสาร ลักษณะการรับสาร และความบ่อยครั้งในการสื่อสาร มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการกองทุนยา

3. ปัจจัยทางด้านกลุ่ม เหตุผลซึ่งเป็นปัจจัยภายในบุคคลซึ่ง ได้แก่ เป้าหมาย ความเชื่อ ค่านิยม นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อผูกมัด โอกาสความคาดหวัง และความสามารถมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการกองทุนยา

4. เมื่อจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรทั้งหมดแล้วพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เข้าร่วมในโครงการกองทุนยาคือลักษณะการรับรู้ข่าวสารที่เป็นในรูปของการประชุมย่อย หรือประชุมชาวบ้าน

สรุป

เมื่อพิจารณาจาก เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่รวบรวมมาพอเป็นสังเขปนี้พอจะกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานร้านค้าชนบท หรือกิจกรรมอื่นที่มีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน ย่อมต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ร่วมกัน แม้ว่าตัวแปรในปัจจัยต่าง ๆ จะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานในลักษณะที่แตกต่างกันก็ตาม แต่พอจะประมวลสรุปเป็นปัจจัยต่าง ๆ ได้ 3 ประการคือ

1. ปัจจัยทางด้านสถานภาพส่วนตัวของสมาชิก
2. ปัจจัยทางการ ได้รับข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ในเรื่องเกี่ยวกับร้านค้าชนบท
3. ปัจจัยเกี่ยวกับความคิดเห็น ความเข้าใจในหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานของร้านค้าชนบท